

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE ÇOCUĞUN DAVRANIŞINI ANLAMA VE YÖNLENDİRME

EDİTÖRLER

Doç. Dr. Dilan BAYINDIR
Dr. Fatma Özge ÜNSAL
Doç.Dr. İbrahim Hakkı ACAR

@Hedef CS

Copyright 2021 Hedef CS Yayıncılık ve Mühendislik

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Hedef CS Yayıncılık ve Mühendislik'e aittir. Hedef CS Yayıncılık ve Mühendislik'in izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı, elektronik, mekanik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Sayın Okuyucularımız, bandrolsüz yayınları satın almamanızı diliyoruz.

ISBN 978-625-7965-37-8

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE ÇOCUĞUN DAVRANIŞINI ANLAMA VE YÖNLENDİRME

Editörler

Doç. Dr. Dilan BAYINDIR
Dr. Fatma Özge ÜNSAL
Doç. Dr. İbrahim Hakkı ACAR

Yazarlar

Prof. Dr. Müge YUKAY YÜKSEL
Doç. Dr. Berna AKÇINAR
Doç. Dr. Dilan BAYINDIR
Doç. Dr. İbrahim Hakkı ACAR
Doç. Dr. Özge METİN ASLAN
Doç. Dr. Şükran UÇUŞ GÜLDALI
Dr. Öğr. Üyesi Ezgi AKŞİN YAVUZ
Dr. Fatma Özge ÜNSAL
Dr. Hilal İlknur TUNÇELİ

Dr. Hülya BİLGİN
Dr. Neslihan YAMAN
Uzm. Psk. Dan. Aslı SAZCI
Kli. Psk. Ezgi ŞEN
Kli. Psk. Gonca BAĞLAR YILMAZ
Uzm. Psk. Selin ALPANDA
Uzm. Gelişim Psk. Şevval Nur YAĞLI
Uzm. İdil Seda AK
Uzm. Merve ÖZGÜNLÜ

Yayın Koordinatörleri

Uğur Hakkı CANBAZ
Buğra SARPHELLİ

Grafik Tasarım Sorumlusu

Başak CANBAZ AKKAYA

Grafik Uygulama

Burcu SARPHELLİ

Yayımlı Hakkı @ Hedef CS Basın Yayın

Baskı

Matsa Basımevi
İvedik Organize Sanayi 558. Sokak No: 42 ANKARA
Tel.: (0312) 395 20 54
1. Baskı: Ankara - Eylül, 2021

HEDEF CS BASIN YAYIN

Müh. ve Dan. Hiz. Tic. A.Ş.
Aşağı Öveçler Mah. 1329. Cad. Karabay Apt. No:7/1 Çankaya / ANKARA
Tel.: 0312 433 23 63 - 0312 433 23 21 - Fax: 0312 482 23 21
Gsm Bilgi Hattı: 0541 433 23 21
info@hedefcs.com.tr

www.hedefcs.com.tr

İÇİNDEKİLER

KISIM 1

DAVRANIŞIN GELİŞİMİ VE DAVRANIŞIN ALTINDA YATAN BİREYSEL FARKLILIKLAR

BÖLÜM 1

DAVRANIŞIN GELİŞİMİ VE ÖĞRENİLMESİ

Doç. Dr. Dilan BAYINDIR - Doç. Dr. İbrahim Hakkı ACAR - Dr. Fatma Özge ÜNSAL

DAVRANIŞ EDİNİMİNİN BİYOLOJİK KÖKLERİ.....	14
Sinir Sistemi	14
Beynin Yapısı	15
DAVRANIŞIN ÖĞRENİLMESİ	16
Klasik Koşullanma	17
Edimsel Koşullanma	18
Gözlem Yoluyla Öğrenme.....	18
Kavrama Yoluyla Öğrenme	18
EKOLOJİK VE DİNAMİK SİSTEMLER BAĞLAMINDA DAVRANIŞ VE ÖĞRENME.....	20
KAYNAKLAR.....	22

BÖLÜM 2

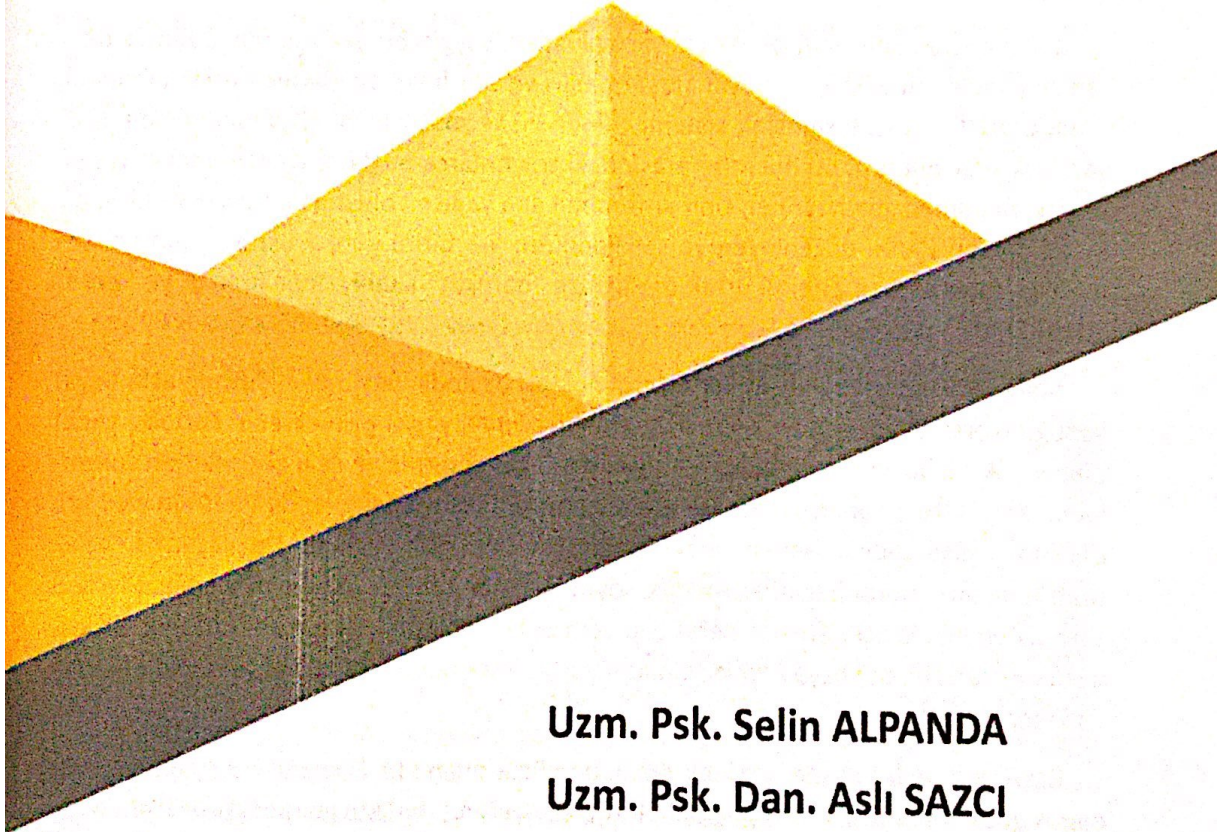
BİREYSEL ÖZELLİKLER VE DAVRANIŞ

Uzm. Psk. Selin ALPANDA - Uzm. Psk. Dan. Aslı SAZCI - Dr. Neslihan YAMAN

BEYİN GELİŞİMİ VE DAVRANIŞ İLİŞKİSİ	26
SAĞLIK VE FİZİKSEL GELİŞİM İLE DAVRANIŞ İLİŞKİSİ	29
DUYUSAL GELİŞİM VE DAVRANIŞ İLİŞKİSİ	30
MOTİVASYON VE DAVRANIŞ İLİŞKİSİ.....	33
BİLİŞSEL GELİŞİM VE DİL GELİŞİMİ İLE DAVRANIŞ İLİŞKİSİ.....	34
Bilişsel Gelişim	34
Dil Gelişimi	34
SOSYAL - DUYGUSAL GELİŞİM VE DAVRANIŞ İLİŞKİSİ	35
Mizaç.....	36
Bağlanma	36
KAYNAKLAR.....	39

BÖLÜM 2

BİREYSEL ÖZELLİKLER VE DAVRANIŞ

Uzm. Psk. Selin ALPANDA

Uzm. Psk. Dan. Aslı SAZCI

Dr. Neslihan YAMAN

Tüm çocuklar birbirlerinden çeşitli özellikleri açısından farklılaşmaktadır. Aynı yaş döneminde olsalar dahi bedensel özellikler, öğrenme hızları, öğrenmeye hazır bulunuşlukları, zekâ, çevresel ve kültürel etmenler gibi özellikler onları birbirinden farklı kılmaktadır. Söz konusu bireysel farklılıkların kaynaklarını bilmek daha fazla çocuğa ulaşabilmede, onları bireysel özellikleri doğrultusunda anlama, davranışlarını yorumlama ve desteklemede önemlidir. Çocukları birbirinden farklı kılan bireysel özelliklerin arasında, beyin yarı kürelerindeki farklılaşma, zekâ potansiyeli, zihinsel beceriler, öğrenme stilleri, mizaç, motivasyon gibi pek çok unsur yer almaktadır (Guild ve Garger, 1998). Bu bakımdan, genel hatları ile her yaşta beklenen gelişimsel hedefler olsa da çocuk gelişimi çocuğa özgü değerlendirilmelidir. Bu bölümde, çocukların sahip olduğu bireysel özellikler, beyin gelişimi, sağlık ve fiziksel gelişim, duyuşsal gelişim, bilişsel gelişim ve dil gelişimi, sosyal ve duygusal gelişim başlıkları altında ele alınarak her birinin davranışları nasıl etkilediği üzerinde durulmuştur.

BEYİN GELİŞİMİ VE DAVRANIŞ İLİŞKİSİ

Çocuk davranışlarını anlamlandırmada ve ona doğru yönlendirmelerde bulunabilmede, beyin gelişimine dair edinilen bilgiler kılavuz görevi görmektedir. Bedenin kumandası ya da hayatın yöneticisi olarak da görülen beyin gelişimsel düzenini, özelliklerini bilmek çocuğu tanımada ve ihtiyacı olan çoklu uyaranları sunmada yol göstericidir (Öktem, 2006).

İnsan davranışını zihinsel aktiviteyle açıklamak yaygın bir yaklaşımdır. Zihin ve davranışa yönelik bu yaklaşım, beyin araştırmaları ve sinirbilim alanlarında etkili olmuştur (Vanderwolf, 2007). İnsan sinir sistemi bilinen en karmaşık biyolojik yapıdır. Milyarlarca sinir hücresi, bu hücreler arasındaki trilyonlarca bağlantı ve yardımcı hücreler olarak da bilinen glia hücreler, sinir sisteminin ana yapısını oluşturur. Bu karmaşık yapı, insan davranışlarını düzenleyen ve şekillendiren ana birim görevi üstlenir. Sinir sistemi olan canlıların en önemli ortak özelliği ise "hareket" kabiliyetidir (Canan ve Sezen, 2019).

Merkezi sinir sisteminin en üst kontrol noktası beyindir. Beyin denildiğinde akla beyin kabuğu (korteks) adı verilen kıvrımlı ve girintili çıkıntılı yapısı gelmektedir. Korteks, genel olarak yüksek beyin işlevlerinden ve algılama-değerlendirmeye ilgili görevlerden sorumludur. Kortekste bulunan yapılar ise beş duyumuzun bilinçli değerlendirilmesinin yanı sıra düşünme, plan yapma, alınan verileri değerlendirme, eski bilgilerle karşılaştırma, kişilik özellikleri, ince motor beceriler, mantık, soyut düşünce gibi pek çok işleve sahiptir. Merkezi sinir sisteminin ikinci kısmı ise nefes alıp verme, kan dolaşımı, kalbin atım düzeni, dikkat, uyku ve uyanıklık gibi hayati fonksiyonların yürütülmesinden sorumlu beyin sapıdır (Canan ve Sezen, 2019).

Beyin fiziksel bir nesne, canlı bir doku, bir vücut organıdır. Davranış ise eylemdir, anlamlı olarak gözlemlenebilir, ancak geçicidir. Beyin ve davranış, birlikte gelişim gösterirken birbiriyle bağlantılıdır. Modern psikoloji, davranış ve sinirsel işlevin mükemmel şekilde birbiriyle ilişkili olduğunu öne sürer. Ancak beyin davranışını nasıl ürettiği, yanıtlanmamış önemli bir bilimsel sorudur. Davranış, zaman içindeki kalıplardan oluşur. Bu kalıplar, gülümsemeyle ilişkili yüz hareketlerinden, seslendirmeler veya görünümdeki değişikliklerden oluşabilir. Bunun yanında, çoğu davranış genellikle kalıtsal ve öğrenilmiş eylemlerin bir karışımında

oluşur. Kalıtsal ve öğrenilmiş davranışların karışımı, bireyden bireye önemli ölçüde değişir (Kolb ve Wishaw, 2014).

Beyin evrimi üzerine çalışan araştırmacılar, farklı türlerdeki beyinlerin boyut ve karmaşıklıkındaki görece bir artışın, daha karmaşık davranışların evrimini sağladığını öne sürer (Kolb ve Wishaw, 2014). Beyin büyüklüğü ve davranışın karmaşıklığı arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya yönelik yapılan çalışmalar, giderek karmaşıklaşan davranışlar için daha büyük bir beyne ihtiyaç olduğunu göstermektedir (Kolb ve Wishaw, 2014). Yeni doğan bir bebeğin beyini yapısal olarak olgunlaşmamıştır ve büyümesinin çoğu çocukluk döneminde gerçekleşir. Beyindeki olgunlaşma, genetik özelliklerin yanında çocuğun dış dünya ile teması yoluyla sağlanır. Beynin değişebilir ve gelişebilir özelliği yaşamın erken yıllarında daha güçlüdür. Bu aşamada biyolojik ve psikolojik süreçler kalıcı özelliklerle birbirini etkiler (Taylor, 1990).

Davranışların temellerini ortaya koymada anlaşılması önemli görülen alanlardan biri de hemisfer olarak tanımlanan beyin yarım küreleridir. Beyin, sağ ve sol yarımküreler olmak üzere iki bölümden oluşur. Hemisferlerin belli işlevlerde uzmanlaştıkları bilinmektedir. Sol hemisfer analitik işlevlerden sorumludur. Özellikle dil ile ilgili işlevlerin sol hemisfer tarafından gerçekleştirildiği (Broca ve Wernicke alanları) söylenebilir. Sağ hemisfer ise bütüncül işlevlerden sorumludur. Mekânsal algı, sözel olmayan işlevler sağ hemisfer tarafından gerçekleştirilir. Korpus kallosum ise iki hemisferi birbirine bağlayan liflerdendir. Sağ hemisfer ve sol hemisfer arasında bilgiler sürekli gidip gelir ve bu şekilde yorumlanır (Smith ve Kosslyn, 2010). Öğrenme güçlükleri, davranış ve gelişim bozuklukları veya patolojisi ile karşılaştığımızda buradaki korpus kallosum adı verilen yapının incelenmesi önemlidir. İki hemisferin birbirinden haberdar olmaması okuma-yazma gibi akademik becerilerde sorunları ortaya çıkarabileceği gibi davranışsal farklılıklara da neden olabilir (Madi, 2014). Bu bilgi özellikle davranış farklılıkları gözlemlenen, sözel olmayan öğrenme güçlüğü yaşayan çocukların değerlendirilmesinde ve eğitiminde önemlidir (Alkan, 2008).

Beyin lob adı verilen oksipital, temporal, parietal ve frontal olmak üzere dört bölgeden oluşur (Smith ve Kosslyn, 2010). Bu lobların her biri farklı davranışsal işlevlerden sorumludur. Frontal lob, hareketlerin kontrolünü, ayrıca diğer bölgelerin gerçekleştirdiği işlevlerin koordinasyonunu sağlar. Frontal lobun özellikle prefrontal denilen kısmı ise dikkati sürdürme, geleceği planlama, soyut düşünebilme, esneklik gösterebilme, uygun olmayan yanıtları durdurabilme, dil işlevlerinin bir bölümünü sağlama gibi işlevleri gerçekleştirir. Ayrıca dış çevreden ve iç ortamdan gelen bilgilerin birleştirilmesi, değerlendirilmesi, düşüncelerin oluşturulması, tepkilere karar verilmesi, kararların uygulanması gibi süreçlerden sorumludur. Parietal, temporal ve oksipital loblar ise duyular ile ilgili işlevleri yürütür. Oksipital lobda görme, temporal lobda işitme, parietal lobda ise somatik duyular işlenir. Duyu işlevlerinin işlenmesinin yanı sıra parietal lobda dikkat ve mekansal işlevlerle ilgili, temporal lobda duygular ve bellek işlevleri ile ilgili, oksipital lobda da karmaşık görsel süreçleri değerlendirme ile ilgili alanlar vardır (Öktem, 2006).

Oksipital, temporal ve parietal loblarda duyulardan gelen bilgilerin bilince ulaştığı primer (birincil) duyu alanları vardır. Bu alanlardan gelen duyu bilgilerin işlendiği üst düzey alanlar ise sekonder (ikincil) duyu alanları olarak adlandırılır. Bu alanlara aynı zamanda "yorum korteksleri" de denilir. Bu yorum alanları hem tekli yorum alanı olarak çalışır,